

5 Závěr

V předkládané rigorózní práci, jsem se snažila podat podrobný výklad o jednom z důvodů dědění, a to dědění ze závěti. Pokládala jsem však za nutné se v prvních dvou kapitolách zabývat také základní charakteristikou a zásadami dědění, jakožto i předpoklady dědění, neboť se jedná o hlavní východiska testamentární dědické posloupnosti. Věnovala jsem tedy pozornost pojmům dědického práva (např. dědic, dědictví, zůstavitel apod.), a jednotlivým zásadám dědického práva (např. princip univerzální sukcese, rovnosti, zachování hodnot apod.), které jsou v našem právním řádu uplatňovány. V souladu se stanoveným cílem mé rigorózní práce poukazují rovněž na častá pochybení při pořizování soukromých závětí, která vycházejí najevo až v dědickém řízení.

V naší právní úpravě jsou připuštěny pouze dva dědické tituly – zákon a závěť. Ustanovení závěti, jakožto osobního, formálního, jednostranného právního úkonu, mají vždy přednost před ustanoveními o zákonné dědické posloupnosti. De lege ferenda se již počítá s dědickou smlouvou, která je ve výčtu dědických titulů zařazena na prvním místě. Mělo by tedy jít o titul nejvyšší právní síly.

Ve své práci poukazují i na řadu faktorů, které omezují zůstavitele v nakládání s jeho majetkem na případ smrti. Dříve byl dokonce uplatňován názor, že dědění ze zákona má přednost před děděním ze závěti. Dnes je však tento názor překonán a zůstavitel má právo se sám rozhodnout, jak se svým majetkem pro případ smrti naloží. Jeho testovací svoboda je však v určitých směrech omezena, zejména ochranou tzv. neopomenutelných dědiců a také určitými požadavky kladenými na obsah a formu závěti. Z historického hlediska byl prostor pro zůstavitelovu vůli nejvíce zaručován Obecným zákoníkem občanským z r. 1811, který preferoval testovací dědickou posloupnost před posloupností intestátní. Kdežto občanské zákoníky z roku 1950 a 1964 /v původním znění/ sice formálně zakotvovaly přednost dědění ze závěti před děděním ze zákona, avšak zůstavitel byl ve své svobodné vůli při nakládání s vlastním majetkem značně

omezen. Až významnou novelou občanského zákoníku – zák. č. 509/1991 Sb., účinný od 1. 1. 1992, byla mj. posílena autonomie vůle zůstavitele.

Chtěla bych rovněž poukázat na významný princip dědického práva, a to přechod na jednotlivce. Aby se mohl dát průchod tomuto principu, musel být nejprve vyřešen střet mezi kolektivistickým pojetím dědického práva /majetek měl připadnout určitému celku, např. státu/ a individualistickým pojetím /majetek měl připadnout konkrétnímu dědici, kterému svědčil některý z důvodů dědění/. Odpůrci individualistického pojetí dědického práva argumentovali tím, že se dostává jmění členům společnosti bez jakéhokoli namáhání a práce a přispívá k sociální nerovnosti. Zastánci individualistického pojetí naproti tomu vycházeli z osoby zůstavitelovy, od generace přítomné. Řešení bylo nalezeno ve prospěch individualistického pojetí dědického práva. Jak uvádí Tilsch ve své vědecké práci: „*Vědomí, že statky po smrti připadnou osobám zůstaviteli blízkým, nabádá je k produktivní činnosti, k spořivosti, podporuje starostlivost o rodinu a tím altruistické cítění, vede tedy vůbec k spořádanému životu.*”⁷³

Závěť je významným nástrojem pro svobodnou vůli zůstavitele naložit se svým majetkem odchylně od zákona. V závěti tak může zohlednit konkrétní situace, jako jsou např. rodinné poměry, osobní vztahy v rodině, potřeby, zájmy apod. Z těchto důvodů je závěť v praxi častěji využívaným důvodem dědění než zákon. Já se také domnívám, že závěť by měla být dědickým titulem nejvyšší právní síly, a to i do budoucna, neboť podstatná je jen vůle zůstavitele, jakožto vlastníka pozůstalosti, komu své celoživotní jmění odkáže. Závěť může být však také příčinou mnohých neshod v rodinných a obdobných vztazích. Často jsou podávány námitky na dědickou nezpůsobilost zůstavitelova dědice a bývá zpochybňována platnost závěti, zejména rodinnými příslušníky, což vypovídá o narušených společenských vztazích, potažmo rodinných. Z toho důvodu doporučuji závěť sepsat ve formě

⁷³ Tilsch, E.: Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Praha: Sborník věd právních a státních, 1905, str. 15

notářského zápisu, abychom se vyvarovali obsahových a formálních pochybení. Také v práci kladu důraz na to, aby každý občan, který hodlá uspořádat své majetkové poměry závětí, neotálel a včas sepsal svoji poslední vůli, dokud nemohou nastat žádné pochybnosti o jeho fyzickém a duševním zdraví a není zpochybňována plná způsobilost k právním úkonům.

Ve své práci jsem se také zabývala významným a v praxi využívaným institutem, a to vyděděním. V poslední době dosti často dochází ke zkrácení neopomenutelných dědiců v jejich zákonem stanoveném podílu na dědictví nebo k vyloučení těchto osob zcela z dědického nástupnictví. V praxi je nejvíce využíváno vydědění potomka z důvodů odsouzení pro úmyslný trestný čin a také z důvodu trvale vedeného nezřízeného života potomků, kteří propadli alkoholu nebo jiným omamným látkám nebo jsou jinak závislí, např. na hazardních hrách.

V rigorózní práci jsem se také zabývala u jednotlivých institutů dědění ze závěti navrhovanou právní úpravou. V návrhu občanského zákoníku čekají dědické právo rozsáhlé změny. Hlava týkající se dědického práva, bude obsahovat mnohonásobně více ustanovení než současný občanský zákoník. Právní úprava je v mnohem propracovanější a některé instituty z minulých právních úprav budou obnoveny. Dle věcného záměru bude ale úprava dědického práva sledovat principy dosavadní právní úpravy dědictví. Dědění ze závěti bude v systematické zákona logicky řazeno před děděním ze zákona. Mezi dědické tituly bude zařazena kromě zákona a závěti také dědická smlouva. Budou rozlišovány pojmy pozůstalost a dědictví, stejně tak i dědictví a odkaz. Pozůstalost je definována jako jmění zůstavitele k okamžiku zůstavitelovy smrti, zatímco dědictví je majetek, který nabývá dědic a odkaz je majetek, který nabývá odkazovník.

Pokud se týká navrhované úpravy dědění ze závěti, k průlomů dojde v tom smyslu, že závětní dědici budou mít absolutní přednost před zákonnými a tudíž odpadne-li některý ze závětních dědiců, přiroste, za určitých předpokladů, jeho podíl ostatním závětním

dědicům. Jak již jsme podrobněji rozebírala v rigorózní práci, bude právní úprava doplněna o některé tradiční instituty, zejména náhradnictví a svěrenecké nástupnictví. Nově bude také upravena možnost porízení tzv. závětí s úlevami, je dokonce připuštěna i ústní závěť v případě bezprostředního ohrožení života zůstavitele. Také bude posílena testovací volnost zůstavitele ve vztahu k nepominutelným dědicům, kdy je snížen jejich zákonný dědický podíl. Dle mého názoru by zůstavitelova testovací svoboda neměla být omezována ani ochranou těchto nepominutelných dědiců, neboť za určitých situací by se to nemuselo jevit jako spravedlivé. I když jsem si vědoma, že by taková úprava byla v rozporu s již po staletím vžitým principem familiarizace.

Podrobněji jsem také rozebrala navrhovanou právní úpravu dědické smlouvy, jakožto „nového“ dědického titulu. Domnívám se, že by dědická smlouva dle návrhu občanského zákoníku neměla zaujímat první místo a tudíž být dědickým titulem nejvyšší právní síly. I přes veškerá pozitiva, která jsem výše popsala, je více výhodná pro smluvního dědice, než pro zůstavitele, neboť zůstavitel nezískává tímto právním úkonem jistotu, že se po jeho smrti uplatní vůle dohodnutá v dědické smlouvě, neboť stále bude moci smluvní dědic odmítnout dědictví.

V rigorózní práci jsem podala podrobný výklad o současné i navrhované právní úpravě dědění ze závěti z hmotně-právního hlediska. Jsem si však také vědoma, že procesní stránka dědění ze závěti je neméně důležitá, neboť hmotně-právní ustanovení, kterými se v práci zabývám, uvádí v život.

Při zpracování rigorózní práce jsem čerpala z odborné literatury, která je využitelná v notářské praxi, z právních předpisů, jakož i z textu návrhu občanského zákoníku, vč. jeho důvodové zprávy a věcného záměru.